

УДК 737.1:930.1/902.1

НУМІЗМАТИЧНИЙ ОГЛЯД ТА КЛАСИФІКАЦІЯ МОНЕТ АЛЬБРЕХТА БРАНДЕНБУРГ-АНСБАХСЬКОГО ГОГЕНЦОЛЛЕРНА: ЧАСТИНА ПЕРША

Севрук В.Г.

Національна академія внутрішніх справ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-55>

У статті викладені основні етапи заснування герцогства Пруссії. Надано біографічні відомості стосовно Альбрехта Бранденбург-Ансбахського Гогенцоллерна, щодо запровадження грошової реформи та карбування герцогом монет. Здійснено огляд літературних джерел, що здійснюють опис монет Альбрехта Гогенцоллерна. Надано цікавий нумізматичний матеріал щодо стандартів карбування (ваги та вмісту чистого срібла в монетах герцогства Пруссії), дизайну тогочасних монет, місця карбування монет (монетного двору), номінальності, а також років випуску. Окремо приділено увагу випуску пам'ятних монет (медальйонів) при Альбрехту Гогенцоллерну. Запропоновано певну класифікацію монет Альбрехта Бранденбург-Ансбахського Гогенцоллерна для колекціонування, як для початківців, так і нумізматів з досвідом, що надасть змогу чітко усвідомлювати різноманітність та особливу цікавість монет Альбрехта Бранденбург-Ансбахського із роду Гогенцоллернів.

Ключові слова: монети, герцогство, Пруссія, денар (пфеніг), солід (шилінг), грош, трояк (дітхен), шостак, дукат, класифікація, нумізматика.

Постановка проблеми. Оскільки жодна нація на шляху до вершин економічної культури не може обійтися без відповідної платіжної системи, великі правителі завжди дбали про хороші гроші. Поняття «хороші гроші» означає одночасно як надійність валюти, так і її достатню кількість для потреб торгівлі і економічних відносин. Якщо держава не забезпечує випуск необхідної кількості платіжних засобів,

торгівля починає створювати їх самостійно; вона не проявляє виняткову зацікавленість до грошей власної країни, але використовує монети або інші платіжні засоби, які найбільш практичні і затребувані, незалежно від їх походження. Так само і внутрішній обіг, якщо не забезпечується державою в належному обсязі, починається випуск приватних грошей або використання грошей сусідніх країн [1].

Відповідна ситуація у XVI ст. торкнулось Польщу та підвладних їй територій. Слід відзначити, що брак якісних грошей та їх достатньої кількості негативно впливало на політичний та економічний стан, тому Сигізмунд I Старий здійснив грошову реформу, основним завданням якої були стабілізація власної монетної системи та уніфікація монетних систем, які існували на території Польсько-Литовської держави: польської, литовської та пруської. Така грошова система запроваджувалась у Польщі, Королівській Пруссії, герцогстві Пруссії, а також у містах Гданськ, Торунь і Ельблонг.

Отже, монети, що почали випускатися по польській стопі у герцогстві Пруссії за правління Альбрехта Гогенцоллерна (васала польського короля) на сьогодні мають особливу нумізматичну цінність, але на жаль на теренах України відсутні будь-які систематизовані дослідження з цього напрямку, відсутні, як оглядові так і детальні дослідження монет Альбрехта Гогенцоллерна.

Саме тому оглядове дослідження монет Альбрехта Гогенцоллерна набуває актуального й важливого значення, оскільки під час розкриття даної теми, ми намагатимемося подати змістовний матеріал з певною класифікацією монет і загальною їх характеристикою, що зумовило актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Автор для висвітлення проблеми нумізматичного огляду та класифікації монет Альбрехта Бранденбург-Ансбахського Гогенцоллерна використовував опубліковані праці таких вчених, як: Е. Бахрфельдт, А. Вейл, С. Гродзкіс, І. Дворніцка, Й. Довіат, К. Дост, О. Задорожна, Е. Копіцький, М. Максимов, Т. Мантеуффел, А. Ратников, В. Рябцевич, В. Сергєєв, С. Травковскі, І. Тадеуш, В. Уздеников, В. Урусцзак, Ф. Фосберг, В. Швінковський, Р. Шуст та Інтернет-ресурсів, а саме форумів: «Нумізматы на coins.su», «старинних монет», «Нумізматы», «CASTLE COINS» та аукціонів: «Violity», «MA-Shops», «WCN (Warszawskie Centrum Numizmatyczne)», «eBay», «Кюнкер (Künker)» та NGC (Numismatic Guaranty Corporation).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Слід відзначити, що з кожним роком нумізматична тематика набирає загально масштабних розмірів. Колекціонери та дослідники друкують цікавий нумізматичний матеріал. На теренах України також прослідковується активність нумізматичної тематики, випуску статей, брошур, книг, каталогів, створення аукціонів та Інтернет форумів. Але на жаль тема монет Альбрехта Гогенцоллерна на сьогодні залишається відкритою. Є ряд питань, що потребують детального дослідження. Це і монети, що ще не описані, фальшивомонетництво щодо монет Альбрехта Гогенцоллерна та інша нумізматична інформація.

Мета даної наукової розвідки полягає у висвітленні цікавого нумізматичного матеріалу та запровадженні класифікації для колекціонування монет Альбрехта Гогенцоллерна.

Виклад основного матеріалу. Нумізматична тема монет часів Альбрехта Бранденбургського на сьогодні набирає значних обертів серед колекціонерів монет герцогства Пруссії. Але, на жаль, серед літературних джерел, зокрема і серед українських

праць дослідників, украй рідко зустрічаються згадування та аналіз монет цього періоду. В більшості випадків це поодинокі археологічні знахідки на теренах України із спогадом grosмейстера Тевтонського ордену Альбрехта Бранденбургського та фотографією знахідки (монети з датою).

Отже, у даному дослідженні, а також у подальших наукових розвідках, ми намагатимемося надати цікавий матеріал як для колекціонерів, що тільки почали збирати монети Альбрехта Бранденбургського чи в майбутньому планують, так і для більш досвідчених нумізматів у даній сфері.

Назване дослідження ми хочемо розпочати з ознайомчого екскурсу у світ перших монет герцогства Пруссія. Перш ніж перейти до предмету дослідження, необхідно, на нашу думку, надати коротку біографічну характеристику засновнику герцогства, а також особистості, завдяки якій ми можемо колекціонувати відповідні історичні знахідки, а саме монети, яким близько 500 років.

Альбрехт Бранденбург-Ансбахський (нім. Albrecht von Brandenburg-Ansbach) (17.05.1490, Ансбах, Баварія – 20.03.1568, Тапіау, Східної Пруссія; сучасне м. Гвардейськ, Калінінградська область, Росія). Син німецького маркграфа Бранденбург-Ансбаху Фрідріха I Гогенцоллерна та дочки польського короля Казимира IV Ягелло Софі. Прадідом Альбрехта був польський король Ягелло (Ягайло). У свою чергу, матір'ю Ягелло була російська княжна Уляна Тверська Рюриківна. Таким чином, як відзначають деякі дослідники, Альбрехт був за народженням не тільки Гогенцоллерном, але і Рюриковичем. Альбрехт отримав виховання при дворі кельнського архієпископа Генріха IV, який зробив його каноніком. Канонік у католицькій церкві – член кафедрального або колегіального капітулу. Термін має грецьке походження – назва священнослужителя, внесеного в список, канон, тобто каталог епархії.

13 лютого 1511 року він став новим 37-м Верховним магістром, прийнявши офіційні орденські клейноди, а в листопаді 1512 року урочисто в'їхав до Кенігсбергу. Кенігсберг з 1457 року являвся резиденцією голови Тевтонського Ордену, а саме Великого Магістра. Альбрехт залишався останнім grosмейстером Тевтонського ордену (1512-1525). У 1525 р. Альбрехт прийняв лютеранство. Це спричинило втрату протекції зі сторони імператора та папи римського і підштовхнуло Альбрехта Гогенцоллерна скласти васальну присягу Сигізмунду I, надавши Пруссії статус світського князівства [2, с. 220-222, 225].

Отримавши владу, новий магістр одразу розпочав переглядати умови Торунського миру і здобуття Ордену незалежності від Польщі. Ескалація конфлікту призвела до кампанії 1519-1521 рр., в якій Орден зазнав нищівної поразки і був змушений підписати чотирирічне перемир'я. Усвідомивши безперспективність подальшої боротьби і знаходячись під впливом ідей протестантської Реформації, Альбрехт офіційно проголосив у 1525 р. секуляризацію Ордену, склав повноваження магістра і зрікся католицизму, прийнявши лютеранство. Колишні землі Тевтонського ордену були перетворені на світську державу – герцогство Прусске. Ленна (платіжно-васальна) залежність новоствореного герцогства від польської монархії була зафіксо-

вана у Краківському трактаті від 8 квітня 1525 р. [3, с. 173; 4].

Король Сигізмунд I вручив йому білий штандарт із зображенням чорного орла, на грудях якого була літера «S» (Sigismundus), цей штандарт і став символом нової держави [5]. Так виникло герцогство Пруссія, а першим герцогом став Альбрехт Гогенцоллерн (Альбрехт Пруський) (1525-1568).

За умовами Краківського мирного договору передбачалася секуляризація (вилучення з церковного та передача світському, цивільному веденню) всіх земель Ордену, які закріплювалися у володіннях Альбрехта і його спадкоємців.

Альбрехт отримував світський титул герцога (курфюрста) Пруссії і зобов'язувався надавати військову допомогу Польщі, тобто герцогство знаходилося у васальній залежності від Польщі. Після підписання цього договору обидва Пруських єпископа склали владні повноваження на користь герцога Альбрехта, але залишилися на своїх посадах у новій – лютеранській церкві. Новостворене герцогство Пруссія стало першою протестантською державою в Європі, але продовжувало залишатися у васальній залежності від Польщі, яка була католицькою.

Герцог Альбрехт помер 20 березня 1568 року на 78-му році життя в замку Тапіау і був похований у Кенігсберзькому кафедральному соборі, біля східної стіни почесної усипальниці, де голландцем Корнеліусом Флоресом споруджена його епітафія. У той же день у Нойхаузені померла друга дружина герцога Анна-Марія у віці 36 років [6]. Окремо слід відзначити, що у 2018 році 450 річчя з дня смерті Альбрехта Бранденбурзького із династії Гогенцоллернів.

Слід визнати, що дії Альбрехта, хоча і сумнівні з точки зору моралі, були благом для Пруссії, яка раніше існувала в рамках занепадаючого Тевтонського ордена – цього пережитку часів хрестових походів. Альбрехт Бранденбурзький правив дуже довго (як герцог з 1525 по 1568 рр.) і багато зробив для розвитку економіки Пруссії.

Перший герцог Пруссії, останній великий магістр Тевтонського ордена у внутрішній політиці проявив себе як неабиякий адміністратор, зумівши відновити економіку пруських земель, спустошених війною і селянськими повстаннями. Заснував у герцогстві систему управління за зразком Тевтонського ордена. Крім цього, Альбрехт реформував усю державну систему. Одним словом, це був гідний правитель [7] і видатний діяч свого часу.

Вищезазначене не позбавлене дискусійних питань, але ми намагалися коротко висвітлити головні події того часу щодо формування герцогства Східної Пруссія. З огляду на це перейдемо до питання виготовлення і випуску монет герцогством Пруссії.

Карбування власних монет в Пруссії з самого початку було привілеєм Тевтонського ордена. Карбувальники монет не мали свого об'єднання (цеху) і наймалися на службу до Ордену. Першими монетами, викарбуваними в Кенігсберзі, стали срібні денарії. Їх в Пруссії називали пфенігами. Трохи пізніше в Кенігсберзі почали карбувати й срібний шилінг. Перші денарії виготовили в 1260 році в Кенігсберзькому передмісті Штайн-

дамм. Рік по тому з'явилися Кенігсберзькі пфеніги. В 1309 році в Кенігсберзі карбували і пфеніги шилінги, після чого монетне виробництво в місті тимчасово припинилося [8].

Окремо слід відзначити, що карбування монет в ті часи було направлено на платню найманцям та лицарям Тевтонського ордена. Монети того періоду також мають різноманітні відмінності.

Монетне карбування в Кенігсберзі поновилося в 1456 році і тривало до 1803 року. Основний монетою в Пруссії в 13-14 століттях був срібний шилінг. Один шилінг (сольдо) дорівнював 12 пфенігам (денаріям). З золотих монет, що мали ходіння в Пруссії до 16 століття, відзначимо дукат, званий часто гульденом. Його вага становила близько 3,5 грам. Срібним еквівалентом дуката (гульдена) в 15 столітті став талер. Купівельна спроможність монет в 15 столітті, та й у наступних двох століттях, була досить висока. У 1457 році за одну пруську марку (60 шилінгів) можна було купити корову, а за п'ять марок – доброго коня [8]. Що ж стосується Кенігсберга, то, як вже було сказано, монетну виробництво в ньому відбулося в 1261-1309 рр. і в 1456-1802/3 рр.

У різні часи в Кенігсберзі карбувалися пфеніги, шилінги, гроші, дйтхени, шостаки, талери, гульдени (золотий і срібний), дукати, пам'ятні монети. Монетні двори ставили поблизу до водойм з огляду на пожежонебезпеку виробництва. Так, наприклад, в 1586 році Кенігсберзький монетний двір стояв на березі Замкового ставка.

Потім це місце стали називати Мюнцплац (монетна площа на північний схід від замку). Монетний двір керувався мюнцмастером, керували двором гроссмайстер Ордена, герцог, регенти. Потім право керівництва монетним двором перейшло до влади в Берліні (з другої половини 17 століття) [9].

Отже, розглянувши деякі питання, щодо карбування монет в Пруссії до створення герцогства перейдемо до розкриття карбування монету у новоствореній державі Східній Пруссії або ж герцогстві.

Отже, на початку правління Сигізмунд I гостро поставив питання про монетарну унію Польщі, Пруссії і Литви. Монети в цих частинах королівства карбувалися з різних стоп, й обіг їх в інших областях був ускладнений. У Пруссії, наприклад, відмовлялися приймати коронну монету внаслідок її гіршої якості в порівнянні з місцевою. Також необхідно відзначити, що монети Тевтонського ордена за часів Альбрехта Гогенцоллерна також були низької якості, в першу чергу, цьому сприяло великі фінансові розтрати та позики під час польсько-тевтонської війни (1519-1521). В ті часи майбутній герцог мав карбувати значну частину недорогоцінних монет для виплати найманцям, які перебували на службі у Тевтонського ордена та виплат боргів, що він позичав для вище вказаної війни. Тому новий герцог Альбрехт підтримав Сигізмунда в питанні грошової унії.

Умовами такої монетної реформи було визначення єдиного грошового стандарту, кількості, що карбувалося з краківської марки, номінальність монет та приблизний однаковий їх дизайн. Відповідна реформа малась відбутись у Польщі, королівській та герцогській Пруссії, місті Гданськ, Ельблонг і Торуні. Обіг монет повинен був розповсюджуватися на всій підвладній території Польщі.

Як з цього приводу відзначає Курт Дост, що створилася велика, закрита валюта, найбільша в Європі в той час [10, с. 26].

Серед варіантів об'єднання грошових систем був і представлений відомим польським ученим Миколою Коперником. Але в підсумку Піотровським сеймом в січні 1526 року за основу був взятий проект Йоста Людвіга Деція. На думку автора, потрібно було почати випуск денаріїв і тернарів (3 денари), яких бракувало на ринку. Також рекомендувався випуск грошей і напівгрошей коронних. Передбачалося і нове оформлення монет. Денари, які мали менше значення, зберігали свій вигляд. Тернари повинні були містити на одній стороні орла, а на іншій – подвійний хрест. Випускати їх належало 384 штуки із однієї гривні (близько 0,51 грамів). Грош повинен був містити орла на реверсі, а на аверсі – короновану літеру S (SIGISMVND). Другим варіантом був портрет короля на аверсі і S на реверсі. Внаслідок цього дизайн монет став дещо іншим [11].

Проект Йоста Людвіга Деція мав успіх у зв'язку з тим, що він був палкий прихильник короля. Обробку свого меморіалу він завершив в 1525 році. Саме в цей час боротьба між королем і пруськими торговими містами та сеймом досягла апогею. Скориставшись своїми привілеями, Сигізмунд I позбавив права монетної регалії міста Гданськ, Торунь, Ельблонг, а також пруського герцога Альбрехта Бранденбурзького. Після тривалої дискусії сейм пруських земель в 1525 році схвалив проект Й.Л. Деція як більш реалістичний і погодився на уніфікацію обох монетних систем [12].

Тому в князівстві відбулася реформа монетного обігу. Альбрехт почав випускати нові монети під зміст такій реформі.

Отже, після першого етапу уніфікації, тобто прийняття проекту Й.Л. Деція щодо реформ, то на наступному етапі грошової реформи завершалась уніфікація польської і пруської монетних систем. 20 березня 1528 року сейм пруських земель прийняв нові правила карбування монет на території королівської (Західної) та Східної Пруссії (герцогстві), а також у містах Гданськ, Торунь і Ельблонг. У подальшому емісія монет повинна була базуватися на принципах монетної ординації, затвердженої для коронних земель. Виконуючи постанову сейму, Сигізмунд I 15 червня 1530 року видав нову монетну ординацію для пруських земель, яку 10 травня 1530 року прийняв коронний Краківський сейм. Вона передбачала введення в обіг таких номіналів: денаріїв (пфенігів), солідів (шиллінгів), грошей, трояків (дйттхенів – 3 гроша), шостаків (6 грошів) і дукатів, які за метрологічними показниками повинні були відповідати продукції краківської монетарні. Разом із тим дана ординація дещо відрізнялась від коронної: на коронних монетарнях замість солідів карбувались тернарії, крім того, коронні шостаки і трояки випускались зі срібла VI-ї проби, а подібні пруські номінали – з XIV-ої проби. Вартість монет обох емісій вирівнювалась через їх різну вагу: пруські монети за однакової вартості з коронними були значно легші [12].

Враховуючі вище викладене, слід констатувати, що монети герцогства Пруссії були якіснішими, ніж монети, що карбувались в королівській Пруссії. Останні відрізнялися гіршою якістю срібла (чи меншим вмістом) та вагою, що з часом

привело до того, що монети герцогства мали більшу популярність у населення.

Після відкриття в Торуні єдиного для всіх коронних земель монетного двору в 1529 році припинила свою діяльність краківська монетарня. До 1535 року в новій монетарні випустили значну кількість денаріїв, солідів, грошей, трояків і шостаків, які забезпечували потреби грошового ринку всіх коронних земель, а також перекарбували 2425518 краківських вагових гривень срібла. В Торуні виготовили і незначну кількість золотих монет – 1643 дукати. 17 липня 1535 року Торунський коронний монетний двір припинив свою діяльність. Одночасно планувалося зачинити міські монетарні Гданська і Ельблонга, а також монетарню пруського герцога Альбрехта Бранденбурзького, яка діяла в м. Кенігсберг [12].

Однак пруські міста карбували власну монету до 1540 року, а герцог продовжував це і в подальшому. Не дивлячись на всі перешкоди, монетну реформу й уніфікацію грошових систем Польщі та Пруссії було завершено.

Важливими результатами монетарної політики Сигізмунда I стала грошова реформа 1526–1528 рр. та уніфікація польської й пруської монетних систем, наслідком яких було впорядкування грошового ринку. Видані в роки його правління монетні ординації сформували гнучку систему номіналів, здатну забезпечити потреби економічного розвитку країни. В результаті вони стали зразком для проведення наступних грошових реформ і змін монетної системи Польсько-Литовської держави [12].

Монети нового зразка, крім Кракова, випускали також у Торуні, Гданську, Ельблонзі і Вільно. Для монетних дворів Пруссії були встановлені наступні правила. 96 грошей варто карбувати з краківської гривні пробою в 6 лотів (375). Відповідно, 20 грошей на лічильну гривню пруську. 1 грош = 3 шеляги = 18 денаріїв.

Із гривні краківської належало виготовляти 159 шелягів (із пруської – 154), які матимуть пробу 3 лота (188). Вага шеляга при цьому складала 1,243 грамів із вмістом чистого срібла в 0,233 грамів (грош – 0,772 грамів, тобто краще на 0,073 грамів, ніж три шеляги) [11].

Денаріїв із гривні краківської необхідно було карбувати 540 (517 із пруської). Вага денара – 0,366 грамів, вміст срібла – близько 0,038 грамів.

У Торуні випуск монет почався в 1528 році. Торунський монетний двір цього міста був єдиним у королівській Пруссії. Монетарна унія Польщі й Пруссії стала дійсним фактом [11].

Нововведенням стала монета – трояк, випуск якої почався на монетних дворах королівської Пруссії і Гданська. Вага коронних (краківських) трояків складала близько 6,18 грамів при 375-й, 6-лотовій пробі. Для їх виготовлення використовувались вилучені з обігу Свидницькі напівгроші (Силезія). Коронних трояків випущено було мало. Великими були тиражі пруських монетних дворів. Міські і пруські трояки мали більш високу пробу і важили менше. Також за часів Сигізмунда I було розпочато випуск шостаків (монета в 6 грошей). Спочатку їх випускали як і трояки з переплавлених Свидницьких напівгрошей (12,35 грамів 375 проби). Шостаки Гданська, Ельблонга і Кенігсберга важили всього 5,34 грамів, так як були кращої проби [11].

Для кращого сприйняття вище вказаного надаємо таблицю.

Назва номіналів монет	Із однієї Краківської марки карбувалось (штук)	За книгою Курта Доста [10, с. 27]		Інформація і з інших джерел [11; 13; 14]	
		Вага монети в грамах	Вміст чистого срібла в одній монеті	Вага монети в грамах	Вміст чистого срібла в одній монеті
Денар (пфеніг)	540	0,367	0,034	0,366	0,036
Шилінг (Солід)	159	1,245	0,233	1,243	0,233
Грош	96	2,063	0,773	2,059	0,772
Трояк (3 Гроша) Дітхен	74	2,676	2,341	2,67	2,337
Шостак (6 Грошей)	37	5,351	4,682	5,34	4,675
Дукат	56	3,536	Вміст чистого золота в одній монеті 3,461	3,53	Вміст чистого золота в одній монеті 3,46

Отже, за результатами даної таблиці можна зробити певний висновок, що були поставлені конкретні вимоги до карбування монет. З таблиці також прослідковуються деякі розбіжності, щодо ваги та вмісту чистого срібла в монетах герцогства Пруссії, але вони є значними. На нашу думку такі відхилення у вазі були тому, що тогочасна техніка карбування була недосконалою.

Окремо слід відзначити щодо основних стандартів монетної реформи та стандартів випуску монет. Монети, що карбувалися у герцогстві Пруссії на відмінну від польських мали кращу якість та більший вміст срібла. Мюнцмейстера герцогства чітко дотримувалися вимог (стандартів) карбування.

Окрім вище вказаних стандартів номіналів та ваги, необхідно коротко зупинитись на дизайні тогочасних монет.

При проектуванні монет, зображення або герб короля або герцога повинні бути розміщені з одного боку, якщо ні, принаймні назва, а з іншого боку – орел чи герб міста. Містам Гданськ, Торунь, Ельблонг на монетах було дозволено розміщувати герби. Принаймні, повинні були бути однакові номінали монет на одній стороні монети, щоб люди могли краще орієнтуватися. Розраховані були нові монети для більших платежів.

З портретом Альбрехта випускались гроші, трояки, шостаки, а також дукат і з його монограмою літерою «А» денари і шеляги. І обов'язково на аверсі в середині герба орла S – перша літера імені Сигізмунда I Старого, короля польського, від кого Альбрехт отримав титул герцога Пруссії, і чийм васалом, відповідно, був. Як бачимо, окрім герцогства Пруссія, існувала ще і Королівська Пруссія (її ще називали Польською Пруссією або Західною Пруссією, ця земля відділяла герцогство Пруссія від німецьких курфюрств і герцогств).

Монети, що випускалися для королівської Пруссії від імені польського короля, іноді відносять до монет герцогства Пруссії, проте до них відношення вони не мають, хоч поруч із польськими й іншими закордонними монетами і мали обіг на території герцогства Пруссія [14, с. 13].

Такі монети відрізнялися, в першу чергу від королівської Пруссії (Західна частина) тим, що на грошах на аверсі повинно було викарбовано портрет короля, а на реверсі – королівський герб. На монетах для герцогства Пруссії (Східна частина) на грошах – портрет герцога на аверсі

та орел на реверсі. Монети Сигізмунда Старого були першими польськими грошима з достовірним портретом правителя.

Отже, засновник світської держави перший герцог Пруссії Альбрехт, залишаючись васалом Польщі отримав право карбування монети від польського короля Сигізмунда I Старого. За часів правління герцога Альбрехта Бранденбург-Ансбахського, Кенігсберзьким монетним двором для герцогства Пруссія випускались монети номіналом: денар (пфеніг), шилінг (шеляг, солід), грош (3 шилінга), три гроша, шість грошей та дукат. Монети почали карбуватись із 1529 року на монетному дворі Кенігсберга – Кролевець. Першими монетами, що були викарбувані у 1529 році є денари (пфеніги) (без дати), соліди (шилінги) та гроши.

Як зазначає Курт Дост тираж монет в перший рік випуску був незначний, оскільки дефіцит придатного срібла був більшим, ніж попит скрізь. А подальші спроби у на початку 1530 року здобути срібло були невдалими, лише після 15 березня 1530 року карбування монет мало системний характер.

У 1531 році був виданий декрет (указ) герцога, який припинив випуск денаріїв, шилінгів, оскільки в герцогстві було достатньо дрібних монет. Держава на той час потребувала монет більшого номіналу з більшим вмістом срібла, що в основному мали б використовуватися для зовнішньої торгівлі. Лише у 1531 році відбувся випуск золотих монет дукатів Альбрехта Бранденбурзького. Відповідні монети карбувалися по угорському прикладу, які були в ті часі кращими. Карбування золотих монет мало безкоштовний характер. Кожен бажаючий міг провести своє золото в монету і повинен був сплатити лише рахунок, що покривав витрати карбування. Але поширення перших золотих монет у Прусському герцогстві не було дуже значним, оскільки, очевидно, жодного зразка до сьогодні не збереглося. Отже, якщо у перші роки карбування монет відбувалося активно, то після 1546 року – помітно зменшилась. А у 1563 році останній денар залишив Кенігсберзький монетний двір, а у 1568 після смерті першого герцога був зачинений [10, с. 28-29].

Популярність монет Альбрехта в населення змушувала деяких герцогів (Сілезія-Лігніц, Бранденбург-Кюстрин) імітувати його монети та карбувати їх за пруською моделлю із збереженням дизайну так щоб їх було важко відрізнити. Слід відзначити, що про наслідування

та підробки монет Альбрехта Гогенцоллерна ми обов'язково присвяtimo окреме дослідження. тому перейдемо безпосередньо до класифікації монет Альбрехта.

Відповідна класифікація частково заснована на каталогах (книгах) таких авторів як:

- Фрідріха-Августа Фосберга (рік випуску 1851, 1852, 1868) [15; 16];
- Адольфа Вейла (рік випуску 1876) [17];
- Еміля Бахрфельдта (рік випуску 1901, 1910) [18; 19];
- Вальтера Швінківського (рік випуску 1909 р.) [20];
- Рябцевича В.Н. (рік випуску 1977 р.) [21];
- Курта Доста (рік випуску 1990 р.) [10];
- Едмунда Копіцького (рік випуску 1995 р.) [22];
- Ігера Тадеуша (рік випуску 2008 р.) [23];
- Стандартного каталогу німецьких монет з 1501 по т.ч.: видавець Краузе (рік випуску 2011 р.) [24];
- Сергєєва В. (рік випуску 2011 р.) [14].

Окремо, слід відзначити, що окрім вище вказаної літератури зустрічаються поодинокі згадки про монети Альбрехта Гогенцоллерна фон Бранденбург-Ансбахського в інших виданнях, також існують монети, що неописані в даних джерелах. В таких випадках джерелами являються тільки Інтернет ресурси.

Щодо Інтернет ресурсів їх нажалі не так багато також, що спрямовані на вивчення та аналіз монет Альбрехта Гогенцоллерна. Поодинокі випадку опису можуть зустрічатися на Інтернет аукціонах щодо продажу монет або ж на форумах тих самих аукціонів.

Але на сьогодні слід виокремити на нашу думку, що становлять інтерес такі:

«НУМИЗМАТ» – форум присвячений державі Пруссії і її монетам [25];

«Форум о старинных монетах» – форум присвячений монетам Альбрехта Бранденбург-Ансбахського [26];

«Монеты Пруссии» – сайт присвячений історії монетної справи та літературі по нумізматиці Бранденбурга-Пруссії [27];

«ФОРУМ CASTLE COINS» у форумі існує розділ, що присвячений монетам першого герцога Пруссії Альбрехта Гогенцоллерна [28], який на сьогодні є найкращим ознайомчим взірцем даної теми.

Отже, здійснивши короткий огляд біографії Альбрехта Гогенцоллерна, заснування герцогства Пруссії, монетної реформи, стандартів карбування монет, їх дизайну та номінальності випуску, а також літературних джерел, що описують монети Альбрехта Гогенцоллерна фон Бранденбург-Ансбахського вважаємо за необхідне розкрити певні тонкощі для колекціонерів. Відповідно ми пропонуємо певну класифікацію монет Альбрехта, що надасть змогу чітко усвідомлювати безкрайність та різноманітність цих монет.

Монети Альбрехта Гогенцоллерна можна колекціонувати по таким критеріям чи класифікаціям за:

- 1) номіналами монет;
- 2) датами карбування монет;
- 3) портретами на аверсі монети;

4) кількістю пір'їн на крилах та хвості орла (герба), що на реверсі монети;

5) розділовими знаками, що розділяють легенду на аверсі та реверсі монет;

6) розділовими знаками на реверсі монет по мюнцмастеру;

7) написанням легенд на реверсі монет PRV, PRVS, PRVSS, PRVSSI, PRVSSIE;

8) написанням легенд на реверсі монет BRAN PRVSS і BRAI PRVSS;

9) цифрами в даті, а саме по першій цифрі – одиниці: у вигляді римської цифри I (з 1529 року по 1546 року) та арабською цифрою 1 (з 1546 року по 1550 рік);

10) гудзиками (заклепками) на горжеті чи на впаки без них;

11) відсутністю розділових знаків;

12) надчеканами на монетах ;

13) браками монет;

14) підробками (фальшаками) монет Альбрехта Гогенцоллерна;

15) використанням монет Альбрехта Бранденбург-Ансбахського Гогенцоллерна на ювелірних виробках, пивних кружках, бокалах, чашках та стопках.

Отже, перейдемо до безпосереднього висвітлення даної класифікації. Всі монети Альбрехта Гогенцоллерна різняться за номіналом, а також роками датування (випуском).

За номіналами монет існують такі: Денар (пфеніг). Випускався в 1558, 1559, 1560, 1563 році. Існував випуск і без датування. **Шилінг (Солід)**. Випускався в 1529-1531, 1550-1554, 1556-1559, 1560 роках. **Грош**. Випускався в 1529-1535, 1537-1548, і 1550 та 1558 роках. Причому монети мали декілька різновидів, – за зображенням портретів, герба, написанням легенд і розділових знаків. **3 Гроша – Дітхен**. Випускався в 1530, 1531, 1533-1535, 1537-1546, 1550 та 1558 роках. Монети мали декілька різновидів, – за зображенням портретів, написанням легенд і розділових знаків. **6 Грошей**. Випускались в 1530, 1531, 1534, 1535 роках із різними типами портретів. **Дукат**. Випускались лише 1531 році. Окремо, слід виділити, що існують ще випуски пам'ятних монет (медальйонів) при Альбрехту. На сьогодні відомі лише два таких екземпляри 1543 і 1544 років.

На медальйоні 1543 року на аверсі зображено погрудний портрет герцога Альбрехта Гогенцоллерна та герцогині Доротеї Данської, його першої дружини з якою він одружився у 1526 році та з по круговою легендою. На реверсі – легенда із шести рядків. Золота монета вагою в два дуката. Про випуск даної монети (медальйона) невідома в честь чого вона випускалась.

Курт Дост з цього приводу зазначає, що такі медальйони чи монети карбувалися з приводу поїздки герцога за кордон для вручення їх як подарунків [10, с. 73].

Наступною монетою являється медальйон 1544 року, який випущений на честь відкриття Кенігсберзького колегіума (Альбертинського колегіуму) майбутнього Кенігсберзького університету. На аверсі зображений бюст герцога з по круговою легендою. Золота монета вагою в два та чотири дуката.

За портретами на аверсі монет.

Слід наголосити, що портрети Альбрехта Гогенцоллерна фон Бранденбург-Ансбахського змінювалися в декілька етапів. Перший етап це початок карбування монет – 1529 р., 1530 р., другий відбувся у 1541 році, і заключний – 1544 році.

Останній тип карбувався з дрібними змінами аж до смерті Альбрехта Гогенцоллерна.

Перейдемо до наступної класифікації за кількістю пір'їн на крилах та хвості орла (герба), які розташований на реверсі монети.

1529	1530	1531

1531	1532	1532
------	------	------

1533	1533	1533
------	------	------

1534	1534	1534
------	------	------

1535	1535	1535
------	------	------

1537	1538	1538
------	------	------

1539	1540	1541
------	------	------

1542	1542	1543
------	------	------

1544	1545	1546
------	------	------

1546	1547	1547
------	------	------

1548	1548	1550
------	------	------

1558

Щодо даної класифікації за кількістю пір'їн на крилах та хвості орла (герба), які розташовані на реверсі монети, слід відзначити, що монети Альбрехта, окрім приведених можуть класифікуватися ще за різними легендами з вищевикладеними кількістю пір'їн на крилах та хвості орла.

Висновок. Підсумовуючі вище викладене, слід відзначити, що на сьогодні монети Аль-

брехта Гогенцоллерна складають нумізматичну цінність. Інформація про монети герцога Пруссії все більше розширюються. Поодинокі дослідники намагаються у тій чи іншій сфері надати колекціонерам цікавий нумізматичний матеріал. В наступній статті продовжимо висвітлювати дану тему та розкриємо інші елементи класифікації з ілюстрованими прикладами.

Список літератури:

1. Монетное дело Бранденбурга // Форум Нумизматов на coins.su [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://coins.su/forum/topic/205272-monetnoe-delo-brandenburga/>.
2. Volumina Constitutionum : w 2 t. oprac. S. Grodziski, I. Dwornicka, W. Uruszczak. Warszawa: Wyd. Sejmowe, 1996. T. 1. Vol. 1: 1493-1526. 498 s.
3. Zarys historii Polski / pod red. Janusza Tazbira ; [T. Manteuffel, J. Dowiat, S. Trawkowski i in.] – Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1979. – 862 s.: tabl., mapy. – Bibliogr.: s. 814-820.
4. Черкасов С.С. Протестантська Реформація в Польщі XVI–XVII ст. : передумови виникнення та шляхи експансії / С.С. Черкасов // Гілея : науковий вісник. Збірник наукових праць / [гол. ред. В.М. Вашкевич] ; Українська Академія Наук. – К.: ВІР УАН, 2010. – Вип. 38. – С. 169-183.
5. Лютеранство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://xreferat.com/81/212-1-lyuteranstvo.html>.
6. Альбрехт Бранденбург-Ансбахский: биография [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.people.su/ua/4988_2.
7. Исторический очерк Пруссии // Форум «Ретров»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://coins-world.su/eto-interesno>.
8. Тевтонський Орден [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=449201>.
9. Деньги: средние века [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kladoiskatel.5bb.ru/viewtopic.php?id=883>.
10. Kurt Dost Münzen Im Preußenland. Herzogtum Preußen Und Provinz Ostpreußen Im Königreich 1525-1821. Essen, Eigenverlag, 1990. 1 W. Bl., 329 s.
11. Монеты средневековья / Польша. Ягеллоны (1506-1548) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.munze.ru/mid/pol/pol5.html>.
12. Шуст Р. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні. – К.: Знання, 2007. – 376 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studbooks.net/15564/finansy/numizmatika>.
13. Zeitgenosse aus Ostpreußen [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.coingallery.de/KarlV/Polen/Tab_D.htm.
14. Сергеев В. Герцогство Пруссия и его монеты. Формат: PDF. Иллюстрация и описание более 460 монет. 2010-2011. С. 286.
15. Voßberg F.A. Bruchstücke zur Münzgeschichte Albrechts, ersten Herzogs in Preußen, in: Mémoires de la Société Impériale d'archéologie de St. Petersburg V, 1851, S. 388-396 und VI, 1852. S. 381-397 und in: Zeitschrift für Münz-, Siegel- und Wappenkunde N.F.I, 1859-1862. S. 29-39, 77-84, 135-143, 208-219.
16. Voßberg F.A. Bruchstücke zur Münzgeschichte Preußens (1571-1640), in: Berliner Blätter für Münz-, Siegel- und Wappenkunde 4, 1868. S. 211-212.
17. Adolph Weyl Die Paul Henckel'sche Sammlung Brandenburg-Preußischer Münzen und Medaillen. 2. Teil: Die Provinzen Preußen, Pommern, Posen und Schlesien, Berlin, 1876.
18. Die Münzen- und Medaillen-Sammlung in der Marienburg. Bd. I: Münzen und Medaillen der Provinz Preussen vom Beginn der Prägung bis zum Jahre 1701 / bearb. von Emil Bahrfeldt ; unter Mitw. von Geheimrath Dr. Jaquet und Prediger Schwandt, Danzig, 1901. 210 s.
19. Die Münzen- und Medaillen-Sammlung in der Marienburg. Bd. V: Münzen und Medaillen der Stadt Danzig / bearb. von Emil Bahrfeldt ; bearb. von Emil Bahrfeldt ; unter Mitw. von Geheimrath Dr. Jaquet und Pfarrer Schwandt, Danzig, 1910. 194 s.
20. Schwinkowski W. Das Geldwesen in Preußen unter Herzog Albrecht 1525-1569. Phil. Diss. Königsberg, 1908, Berlin, 1909.
21. Рябцевич В.Н. О чем рассказывают монеты // Издание 2-е переработанное и дополненное. – Минск: Народная Асвета, 1977. – 399 с.
22. Kopicki E. Ilustrowany skorowidz pieniędzy polskich i z Polską związanych. T. 1. Warszawa: Polskie Towarzystwo Numizmatyczne, 1995. – 1995. – 397 s.
23. Tadeusz Iger. Katalog trojakyw polskich / Tadeusz Iger, Zbigniew Galus, Ryszard Kondrat, Marek Kondrat. Warszawa, 2008. 330 p.
24. Standard Catalog of German Coins: 1501 to Present 3rd Edition compiled by N. Douglas Nicol ; special contributor, Al. Boulanger; George S. Cuhaj, editor. Publisher: Iola, WI : Krause Publications, 2011. 1488 p.
25. НУМИЗМАТ/ Форум Нумизмат.ру – все о нумизматике, монетах и нумизматах. Монеты Европы / Пруссия: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://numizmat.ru/forum/showthread.php?t=5546>.
26. Форум о старинных монетах «Категории обсуждения» «Монетный двор» Пруссия (Модератор: culic38) Монеты Альбрехта Бранденбург-Ансбахского [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forum.orty.pl/index.php?PHPSESSID=ani5f9b1cr1luh9j724olj2lf0&topic=41390>.
27. Монеты Пруссии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.prussiacoins.ru/>.
28. ФОРУМ CASTLE COINS «Монеты разных эпох». Монеты Европы нового времени. Монеты первого герцога Пруссии Альбрехта Гогенцоллерн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.prussiacoins.ru/http://forum.castlecoins.ru/index.php?topic=4442.0>.

Севрук В.Г.

Национальная академия внутренних дел

НУМИЗМАТИЧЕСКИЙ ОБЗОР И КЛАССИФИКАЦИЯ МОНЕТ АЛЬБРЕХТА БРАНДЕНБУРГ-АНСБАХСКОГО ГОГЕНЦОЛЛЕРНА: ЧАСТЬ ПЕРВАЯ

Аннотация

В статье изложены основные этапы основания герцогства Пруссии. Предоставлено биографические сведения о Альбрехте Бранденбург-Ансбахском Гогенцоллерне, о введении денежной реформы и чеканки герцогом монет. Осуществлен обзор литературных источников, осуществляющих описание монет Альбрехта Гогенцоллерна. Предоставлено интересный нумизматический материал по стандартам чеканки (веса и содержания чистого серебра в монетах герцогства Пруссии), дизайна тогдашних монет, места чеканки монет (монетного двора), номинальности, а также годов выпуска. Отдельно уделено внимание выпуску памятных монет (медальонов) при Альбрехту Гогенцоллерну. Предложено определенную классификацию монет Альбрехта Бранденбург-Ансбахского Гогенцоллерна для коллекционирования, как для начинающих, так и нумизматов с опытом, что позволит четко осознавать разнообразие и особый интерес монет Альбрехта Бранденбург-Ансбахского из рода Гогенцоллернов.

Ключевые слова: монеты, герцогство Пруссия, динарий (пфенниг), солид (шиллинг), грош, трояк (дйтхен), шостак, дукат, классификация, нумизматика.

Sevruk V.G.

National Academy of Internal Affairs

NUMISMATIC REVIEW AND CLASSIFICATION OF ALBRECHT BRANDENBURG-ANSBACH HOHENZOLLERN: PART ONE

Summary

The article describes the main stages of the founding of the Duchy of Prussia. Biographical information is provided on the Albrecht Brandenburg-Ansbach Hohenzollern, on the introduction of monetary reform and coinage of the duke. A review of the literary sources describing Albrecht Hohenzollern's coins. An interesting numismatic material on the standards of chasing (weight and content of pure silver in the coins of the Duchy of Prussia), the design of the time coins, the place of minting of coins (mint), nominal values, and years of issue are given. Separately, attention was paid to the release of commemorative coins (medallions) under Albrecht Hohenzollern. A certain classification of the Albrecht Brandenburg-Ansbach Hohenzollern Coin for collecting both beginners and numismatists with experience has been proposed, which will make it possible to clearly understand the variety and special interest of the Albrecht Brandenburg-Ansbachsky coins of the Hohenzollern family.

Keywords: coins, duchy, Prussia, denar (pfennig), solid (shilling), money, trojan (ditten), shostak, ducat, classification, numismatics.